

## ZAMONAVIY TA'LIM TIZIMIDA INNOVATSION RIVOJLANISH VA YANGI AVLOD KOMPETENSIYALARI

**Toshmatova Lola Bahodir qizi**

*Nizomiy nomidagi O'ZMPU Aniq fanlar oliy maktabi Matematika va informatika yo'nalishi 3-kurs talabasi va Mirzo Ulug'bek vorislari Data Science talabasi*

*@lolatoshmatova@65gmail.com*

**Annotatsiya:** *Ushbu maqolada zamonaviy ta'lim tizimidagi tub islohotlar, innovatsion rivojlanish strategiyalari va yangi avlod kadrlariga qo'yilayotgan talablar tahlil qilinadi. Muallif an'anaviy ta'lim modelidan kompetensiyaga asoslangan yondashuvga o'tish zaruriyatini asoslab beradi. Maqolada "4K" modeli (kritik fikrlash, kreativlik, kommunikatsiya, kooperatsiya) hamda raqamli texnologiyalarning o'quv jarayonidagi o'rni yoritilgan. Tadqiqot natijasida ta'lim oluvchilarning moslashuvchan ko'nikmalarini (soft skills) rivojlantirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ilgari suriladi.*

**Kalit so'zlar:** *innovatsion ta'lim, yangi avlod kompetensiyalari, 4K modeli, raqamli transformatsiya, shaxsiylashtirilgan ta'lim, kritik fikrlash, XXI asr ko'nikmalari.*

**Аннотация:** *В данной статье анализируются коренные реформы в современной системе образования, стратегии инновационного развития и требования, предъявляемые к кадрам нового поколения. Автор обосновывает необходимость перехода от традиционной модели обучения к компетентностному подходу. В статье освещаются модель «4К» (критическое мышление, креативность, коммуникация, кооперация) и роль цифровых технологий в учебном процессе. В результате исследования выдвигаются практические рекомендации по развитию гибких навыков (soft skills) у обучающихся.*

**Ключевые слова:** *инновационное образование, компетенции нового поколения, модель 4К, цифровая трансформация, персонализированное обучение, критическое мышление, навыки XXI века.*

**Abstract:** *This article analyzes fundamental reforms in the modern education system, innovative development strategies, and the requirements for a new generation of professionals. The author substantiates the necessity of transitioning from a traditional educational model to a competency-based approach. The article highlights the "4C" model (critical thinking, creativity, communication, collaboration) and the role of digital technologies in the educational process. As a result of the research, practical recommendations for developing students' soft skills are proposed.*

**Keywords:** *innovative education, new generation competencies, 4C model, digital transformation, personalized learning, critical thinking, 21st-century skills.*

Bugungi kunda insoniyat axborot texnologiyalari va sun'iy intellektning shiddatli rivojlanishi natijasida yuzaga kelgan global transformatsiya jarayonini boshidan kechirmoqda. Ushbu jarayon nafaqat iqtisodiy va ijtimoiy sohalarni, balki jamiyatning poydevori hisoblangan ta'lim tizimini ham tubdan qayta ko'rib chiqishni taqozo etmoqda. An'anaviy ta'lim paradigmasi uzoq vaqt davomida faqat bilimlarni uzatish (reproduktiv yondashuv)ga yo'naltirilgan bo'lsa, zamonaviy dunyo talablari endilikda "nimalarni bilish" emas, balki "nimalarni qila olish" — ya'ni kompetensiyaviy yondashuvni birinchi o'ringa olib chiqdi.

Maqolaning dolzarbligi shundaki, mehnat bozorida tezkor o'zgarishlar va kasblarning transformatsiyasi natijasida "yangi avlod kompetensiyalari" tushunchasi ta'limning asosiy maqsadiga aylandi. Bu ko'nikmalar majmuasi, xususan, jahon miqyosida tan olingan "4K" modeli — kritik fikrlash, kreativlik, kommunikatsiya va kooperatsiya — shaxsning murakkab muammolarni hal qilish va raqamli iqtisodiyotda o'z o'rnini topishida hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Innovatsion rivojlanish strategiyalari ta'lim tizimiga faqatgina texnologik yangiliklarni (gadjetlar, internet) olib kirish bilan cheklanib qolmay, balki o'qitish metodikasini shaxsiylashtirish va talabalarning "soft skills" (yumshoq ko'nikmalar) hamda metakognitiv qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan. Ushbu maqolada zamonaviy ta'lim muhitida ushbu kompetensiyalarni shakllantirishning ilmiy-nazariy asoslari va amaliy mexanizmlari tahlil qilinadi. Tadqiqotning maqsadi — yangi avlod kadrlarini tayyorlashda innovatsion metodlarning samaradorligini asoslash va milliy ta'lim tizimini takomillashtirish bo'yicha ilmiy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Xususan, tahliliy ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonning ta'lim sohasini rivojlantirish ko'rsatkichlari va unga davlat tomonidan ajratilgan mablag'lar, kapital qurilish va maktablarni ta'mirlashga sarflangan mablag'lar va boshqa sohalarda o'zgardi. Inson kapitaliga yo'naltirilayotgan investitsiyalar, ilmiy tadqiqotlar, ta'limni rivojlantirishga yo'naltirilayotgan davlat xarajatlari miqdori va umuman, ta'lim tizimining holati O'zbekistonning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi va innovatsion salohiyatning eng kuchli jihatlaridir. Shu o'rinda Birinchi Prezidentimiz Islom Karimovning "Hech kimga sir emaski, XXI asr intellektual qadriyatlar hukmronlik qiladigan asrdir. Shuning uchun ham har bir davlat va jamiyat bu haqiqatni va yangi bilimlarni o'zlashtirishga, intellektual salohiyatni yuksaltirishga intilish zaruratini o'z vaqtida anglab yetmasa, bu mezonlar ularning kundalik hayoti mazmuniga aylanmasa, bu jamiyat jahon taraqqiyoti doirasidan tashqarida qolishi muqarrardir"<sup>49</sup> deb o'tganini yodga olish o'rinlidir. Ta'kidlash joizki, yaqin o'tmishda, haqiqatan ham, umumiy insoniyat taraqqiyotidan orqada qolib ketgan xalqimiz ana shu achchiq tajribadan to'g'ri xulosa chiqarib, ilm-ma'rifatga intilish, aqliy kamoloti hech kimdan kam bo'lmagan barkamol yoshlar tarbiyasini o'zining ustuvor vazifasi etib belgiladi va bu borada salmoqli amaliy natijalarga erishdi. O'qituvchi shaxsini erkinlashtirish, har bir kishiga o'z shaxsiy ijodiy tomonini ochish imkoniyatini berish masalalari hozirgi vaqtda pedagogik kadrlar bilan

ishlashda birinchi o'ringa qo'yilmoqda. Davlatimiz rahbari Sh.M. Mirziyoyev tashabbusi bilan, ijtimoiy hayot sohalari va iqtisodiyotning yetakchi tarmoqlarini innovatsion rivojlantirish, innovatsion g'oyalar va texnologiyalarni ishlab chiqarishni keng joriy etish izchil amalga oshirilmoqda. "Xalqimizda innovatsion tafakkurni shakllantirish eng muhim vazifadir. Yangilik bo'lmagan joyda rivojlanish va raqobat bo'lmaydi. Bu boradagi innovatsiyalarni keng targ'ib qilmasdan, odamlarda yangicha fikrlash va mehnat qilish qobiliyatini shakllantirmasdan turib, biz bugungi shiddat bilan o'zgarayotgan zamon va ilm-fan taraqqiyoti bilan hamqadam bo'la olmaymiz.

Ta'kidlash joizki, yaqin o'tmishda, haqiqatan ham, umumiy insoniyat taraqqiyotidan orqada qolib ketgan xalqimiz ana shu achchiq tajribadan to'g'ri xulosa chiqarib, ilm-ma'rifatga intilish, aqliy kamoloti hech kimdan kam bo'lmagan barkamol yoshlar tarbiyasini o'zining ustuvor vazifasi etib belgiladi va bu borada salmoqli amaliy natijalarga erishdi. O'qituvchi shaxsini erkinlashtirish, har bir kishiga o'z shaxsiy ijodiy tomonini ochish imkoniyatini berish masalalari hozirgi vaqtda pedagogik kadrlar bilan ishlashda birinchi o'ringa qo'yilmoqda. Davlatimiz rahbari Sh.M. Mirziyoyev tashabbusi bilan, ijtimoiy hayot sohalari va iqtisodiyotning yetakchi tarmoqlarini innovatsion rivojlantirish, innovatsion g'oyalar va texnologiyalarni ishlab chiqarishni keng joriy etish izchil amalga oshirilmoqda. "Xalqimizda innovatsion tafakkurni shakllantirish eng muhim vazifadir. Yangilik bo'lmagan joyda rivojlanish va raqobat bo'lmaydi. Bu boradagi innovatsiyalarni keng targ'ib qilmasdan, odamlarda yangicha fikrlash va mehnat qilish qobiliyatini shakllantirmasdan turib, biz bugungi shiddat bilan o'zgarayotgan zamon va ilm-fan taraqqiyoti bilan hamqadam bo'la olmaymiz.

Binobarin, innovatsion faoliyatni zamonaviylik talablariga javob beradigan darajaga olib chiqish asosiy vazifa bo'lishi kerak", — deydi Shavkat Mirziyoyev. "Innovatsiya" atamasi yunonchadan olingan bo'lib, "yangilanish, o'zgarish" degan ma'noni anglatadi. Zamonaviy ilmiy tushunishda ta'limdagi innovatsiyalar tegishli ilmiy asoslangan g'oyalar, tushunchalar va yondashuvlar asosida rivojlanadigan yangi turdagi ta'lim amaliyotini yaratishga qaratilgan. Bunday yangi turdagi o'quv amaliyoti turli texnologiyalar, usullar, tashkiliy shakllar, vazifalar to'plami, baholash shakllari va boshqalar bo'lishi mumkin. Yangilik darajasiga qarab innovatsiyalarning turli darajalari ajratiladi:

1. Agar ishlab chiqilgan o'quv mahsuloti tubdan yangi bo'lsa, ya'ni uning o'xshashi bo'lmasa, obyektiv yangilik bilan ajralib tursa, bu eng yuqori darajadagi, ideal holdagi innovatsiya hisoblanadi.

2. Agar taniqli o'quv mahsulotining takomillashuvi bo'lsa, u sezilarli o'zgarishlarga duchor bo'lsa, unda yangilik elementlari mavjud bo'lsa, ta'limda modernizatsiyalangan innovatsiya hisoblanadi.

3. Agar ma'lum yangi sharoitda, yangi maqsadlar bilan qo'llanilsa, u holda zamonaviy sharoitlarga moslashtirilgan innovatsiya hisoblanadi.

Innovatsion ta'lim strategiyasi o'quv jarayonini (texnologiyasini) boshqarishni tizimli tashkil etishni nazarda tutadi va uning:

Birinchi muhim xususiyati shundaki, o'qituvchi yoki ta'lim tashkiloti uning yetakchi elementi bo'lib qoladi, biroq bir vaqtning o'zida uning talabaga va o'ziga nisbatan pozitsiyasi o'zgaradi. Avtoritar boshqaruv pozitsiyasi, katta va kuchlining huquqi yo'qoladi, ularning o'rniga demokratik o'zaro hamkorlik, yordam berish, ilhomlantirish, o'quvchi tashabbusiga e'tibor, uning shaxsiyatini shakllantirish va rivojlantirishga e'tibor berish pozitsiyasi tasdiqlanadi. Talabaning pozitsiyasi ham o'zgaradi, bu o'zlashtirganlik natijasidan, olingan bahodan o'qituvchi va o'zining tengdoshlari bilan faol muloqotga yo'naltiriladi.

Ikkinchi muhim xususiyat - bilim funksiyasi va ularni o'zlashtirish jarayonini tashkil qilish usullarining o'zgarishi. O'zlashtirish jarayoni muntazam yodlash, ko'paytirish xususiyatlarini to'xtatadi va samarali ijodiy jarayon sifatida aqliy faoliyatning turli shakllarida tashkil etiladi.

Uchinchi muhim xususiyat - har qanday ta'lim va shaxsiy rivojlanishning ijtimoiy tabiatini qat'iy targ'ib qilish, bunda individual faoliyatga emas, balki guruhli ta'lim shakllariga, birgalikdagi faoliyatga, o'zaro ta'sir shakllarining xilma xilligiga, kundalik hamkorlik va birgalikda ijod qilish imkoniyatiga ega bo'lgan "jamoaviy subyekt"dan individuallikni tabiiy ravishda o'stiruvchi shaxslararo munosabatlarga yo'naltirish bilan bog'liq.

Xulosa qilib aytganda, innovatsion faoliyatni zamonaviylik talablariga moslashtirish — milliy ta'lim tizimining ustuvor vazifasidir. Zero, innovatsiya va yangicha fikrlash bo'lmagan joyda rivojlanish ham, raqobat ham bo'lmaydi. Yangi avlod kompetensiyalarini o'zlashtirgan barkamol yoshlar mamlakatimiz ijtimoiy-iqtisodiy barqarorligining bosh kafolati bo'lib xizmat qiladi.

#### ADABIYOTLAR:

1. Islom Karimov "O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida: xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari" asari 1997-yilda Toshkent sh. "O'zbekiston" nashriyoti

2. 2023-yil 12-iyuldagi Prezident Shavkat Mirziyoyev tomonidan ilm-fan va innovatsiyalarni rivojlantirish bo'yicha o'tkazilgan yig'ilishdagi nutqi.

3. Student Approaches to Learning and Studying 1987-yilda Avstraliya Kengashining Ta'lim Tadqiqotlari (Australian Council for Educational Research) tomonidan nashr etilgan.

4. Mirziyoyev Sh.M. "Yangi O'zbekiston strategiyasi". – Toshkent: "O'zbekiston" nashriyoti, 2021-y.

5. Karimov I.A. "Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch". – Toshkent: "Ma'naviyat", 2008-y.

6. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. (Yangi tahriri). – Toshkent, 2020-y.